

розробками. Слід розуміти, що підручник може (й повинен!) по-стати тим важелем, за допомогою якого можна прискорити розвиток освітянсько-наукової сфери, а відтак суттєво посприяти становленню ключових компонентів суспільства майбутнього в нашій країні.

О. І. Олексюк, канд. екон. наук, доцент
кафедри економіки підприємств

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ РІЗНИХ РІВНІВ З ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Змістом вищої економічної освіти, на наш погляд, є процес передачі сукупності систематизованих знань і практичних навичок, що дозволяють вирішувати теоретичні і практичні завдання за профілем підготовки, використовуючи і творчо розвиваючи сучасні знання (досягнення економічної науки і культури).

Дослідження систем економічної вищої освіти у різних країнах світу може бути коротко узагальнене у формі простої типології моделей організації вищої освіти, що співвідносять внутрішній механізм функціонування, правовий статус і систему менеджменту навчальних закладів.

Таблиця 1

ТИПОЛОГІЯ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СВІТІ

Модель	Можливий правовий статус вузу	Рівень державного регулювання	Автономія в управлінні та фінансова незалежність
А. Державне адміністрування	Державна установа, державна компанія	Голова Ради і Ректор призначаються Міністерством, а також є підзвітний йому	Обмежена свобода, при цьому більшість ключових рішень з кадрових питань і програм навчання приймається Міністерством
В. Часткова автономія	Державна установа, державна чи компанія встановлений законом спеціальним статус	Голова Ради і Ректор призначаються вузом, але затверджуються Міністерством	Свобода відносно програм навчання і кадрових питань, але фінансовий контроль залишається централізованим

Закінчення табл. 1

Модель	Можливий правовий статус вузу	Рівень державного регулювання	Автономія в управлінні та фінансова незалежність
С. Часткова незалежність	Встановлений законом спеціальним статус, благодійна чи некомерційна організація під контролем Міносвіти	Голова Ради і Ректор призначаються членами Ради без участі Міністерства	Міністерство зберігає контроль над декількома ключовими напрямками і до певного рівня обмежує фінансову незалежність
Д. Незалежність	Встановлений спеціальним законом статус, благодійна чи некомерційна організація без участі уряду	Незалежна Рада вільно призначає Голову, членів Ради і Ректора	Максимальна автономія у стосовно ключових (стратегічних) рішень і фінансових питаннях. Майже повна незалежність у використанні майна навчального закладу

У чотирьох моделях, представлених у табл. 1, можна виділити три ключових параметри:

- правовий статус ВНЗ і його взаємини з урядом;
- рівень незалежності керівників, відповідальних за діяльність ВНЗ;
- ступінь академічної і фінансової автономії, наданої урядом.

Повноваження можуть розподілятися різним чином, передаватися регіональному органу управління, спеціалізованим організаціям посередникам чи безпосередньо університетам, але оптимального співвідношення такого розподілу не існує, про що свідчить табл. 2.

В Україні внаслідок ослаблення державної підтримки й паралельним розвитком протягом 90-х років системи платної освіти, склалися фактично три «формації»:

- гарантійно-державна формація, що орієнтована на виконання державних стандартів освіти, частково фінансуються за рахунок бюджету;
- частково-індивідуальна, недержавна формація, яка побудована на системі платних освітніх послуг;
- інноваційно-проектна формація, що націлена на розробку і впровадження передового освітнього досвіду, базується на високоякісних сучасних освітніх технологіях, фінансується за рахунок цільових, інвестиційних програм.

Таблиця 2

ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Країна	Володіння і розпорядження нерухомістю та об'єктами нерухомості	Отримання кредитів на освітні проекти	Самостійне планування і витрачання бюджетів діяльності	Визначення академічної структури і навчальних курсів	Найом і звільнення персоналу	Встановлення зарплати	Регулювання обсягів зарахування до студентів
Мексика	+		+	+	+		+
Нідерланди	+	+	+		+	+	+
Польща	+	+	+	+	+		+
Австралія	+		+	+	+	+	
Ірландія	+		+	+	+		+
Великобританія	+		+	+	+	+	
Данія		+	+		+		+
Швеція			+	+	+	+	
Норвегія			+	+	+		+
Фінляндія			+		+	+	
Австрія			+	+	+	+	
Румунія	+		+	+	+	+	+

Джерело: OECD (2003) Education Policy Analysis.

На основі дослідження цих трьох формацій й слід побудувати аналіз сучасних моделей організації підготовки фахівців економічних спеціальностей. Різні моделі підготовки відрізняються одна від одної насамперед різним типом взаємодії між викладачами і студентами, різними способами мислення і діяльності, що обумовлює різну роль і функції студента та викладача.

Підстави для виділення тих чи інших моделей можуть бути різні. Взагалі, освітні заклади економічного спрямування виступають посередниками, що здійснюють трансляцію культурних зразків новим поколінням і накопиченого досвіду господарської діяльності. Усередині кожної моделі вибудовується свій базовий тип відносин між фахівцем-носієм економічних знань і студентом. З цим типом зв'язаний і спосіб організації навчального процесу у тій чи іншій моделі. Залежно від схеми трансляції знань можна говорити про такі моделі, як модель «конвеєра», проектна модель, мережна модель:

- Найпоширенішою моделлю освіти в Україні і світі є *модель «конвеєра»* — класична модель, яка оформилася на базі європейського (німецького) університетського досвіду. Дана модель орієнтована, насамперед, на передачу твердих і глибоких знань класичних (уставлених) зразків / законів з економічної науки. При цьому всередині моделі можна виділити такі рівні:

- ✓ передача обсягу інформації, втіленої в навчальні предмети і побудову на цій основі системи загальної підготовки;

- ✓ предметна підготовка, спеціалізація знань, поглиблене вивчення предметів;

- ✓ професійна академічна підготовка, створення ситуацій самовизначення через розробку і впровадження авторських курсів, дисциплін, практичних занять, не змінюючи базової моделі «конвеєра».

- **Проектна модель** — некласична модель, побудована на моделі американського університету, що орієнтована на практичну діяльність фахівців різних економічних спеціальностей, прикріплення студентів до кафедральних проектів, вибудовування індивідуальних траєкторій освітньої підготовки. Освіта при цьому розуміється як простір випереджального імітаційного програмування різних господарських ситуацій, у ході якого готуються професіонали, здатні самі створювати нові норми і зразки, нові типи і структури діяльності. Головний результат роботи даної моделі — здатність створювати нові професійні економічні утворення (системи управління, бізнес-проекти тощо).

- **Мережна модель** — це модель здобуття знань відповідно до вимог і норм постіндустріального, інформаційного суспільст-

ва, яка базується на педагогічному проектуванні ситуацій самовизначення, самоосвіти і самоорганізації студентів. На відміну від попередніх моделей, дана модель ще остаточно не сформувалася і знаходиться на стадії інтенсивного розвитку. Головний результат функціонування економічної освіти за цією моделлю — здатність генерувати нові знання на основі здобутої інформації, а також організовувати її ефективний пошук.

Домінуюча «конвеєрна» модель підготовки фахівців економічних спеціальностей формує консервативний тип викладача, який виступає носієм навчального предмета і транслятором навчальних знань студентам, але є абсолютно непридатним для роботи за груповими методами. Особливо необхідно відзначити консервативність менеджменту вищих навчальних закладів, що фактично займається не пошуком нових моделей освіти, а лобіюванням своїх інтересів у державних структурах і пошуком нових джерел фінансування.

Ефективність функціонування вітчизняної моделі економічної освіти можливо оцінити за такими аналітичними показниками і співвідношеннями:

- Відношення викладачів до студентів у середньому по ВНЗ складає в Україні 1:8, а для порівняння: у Великобританії це відношення складає 1:13, у Німеччині — 1:17, у США — 1:20.

- За даними соціального дослідження форм і методів організації навчального процесу в Україні найбільш ефективними студенти і викладачі вважають (за 9-ти бальною шкалою): лекції — 6,85 (викладачі), 6,23 (студенти); семінари — 7,14 і 7,03; самостійна робота студентів — 6,38 і 6,87; практичні заняття — 7,15 і 7,25.

- За результатами цього ж дослідження, залучення студентів до наукової діяльності у вищих навчальних закладах України відбувається: часто — 29,9 % (студенти) і 63,1 % (викладачі); рідко — 39,0 % і 26,9 %; не використовується — 28,5 % і 8,4 %.

Болонська декларація передбачає введення дворівневої (двоциклічної) вищої економічної освіти, перший цикл якої орієнтований на придбання компетенцій виконавського типу, що відбиває потреби сформованого (звичного) укладу індустріального суспільства, а другий — на розвиток творчих здібностей фахівців економічних спеціальностей.

Традиційна модель, прийнята у всіх класичних навчальних закладах, що може бути описана таким чином — «викладач — група студентів», і їй відповідає наступна цільова функція:

$$J_1 = \sum_{i=n}^m (S_i / t) \Rightarrow \max, \quad f = F / \sum_{i=n}^m S_i,$$

де J_1 — продуктивність / результативність роботи викладача з групою студентів, S_i — чисельність студентів у групі, t — час роботи викладача з групою, F — сума фінансування навчання групи студентів, f — витрати на одного слухача.

Спосіб викладання «викладач — група студентів» забезпечує масову підготовку фахівців при мінімальних фінансових витратах на одного студента. Однак, у цій моделі підготовки є істотні недоліки:

- при обмеженому часі навчання, що характерно для українського ринку праці, викладач не може приділяти особливу увагу учням з низькими і високими інтелектуальними здібностями. У результаті виникає ситуація, що «гірші» студенти ніколи не одержать необхідні знання, а найобдарований — ніколи не поглиблені економічні знання;

- процес навчання орієнтований на групу учнів із середніми здібностями, але в результаті дефіциту часу на викладання дисциплін у викладачів також відсутні можливості дати студентам максимально глибокі знання;

- при індивідуальному спілкуванні викладача й студента з певної академічної групи частина учнів залишається поза процесом інтерактивного процесу навчання.

У результаті при великій чисельності студентів у групі й обмеженому часі навчання їхній середній рівень економічних знань буде прагнути до мінімуму. Таким чином, можна резюмувати, що модель навчання «викладач — група студентів» при реальних обмеженнях у часі і масовому характері навчання принципово не можливо забезпечити підготовку фахівців економічних спеціальностей на високому якісному рівні.

Для забезпечення високого рівня знань традиційно використовувався модель «викладач — один студент», якому відповідає наступна цільова функція:

$$J_2 = (K / t) \Rightarrow \max, \quad f = F / \sum_{i=n}^m S_i \Rightarrow \max,$$

де J_2 — продуктивність / результативність роботи викладача з групою студентів.

Дана модель забезпечує максимальний рівень професійної підготовки і високу якість економічних знань, але існують необхідність обмеження інтелектуальних здібностей студентів на пев-

ному мінімальному рівні, формування оптимального бюджету часу, а також вимагає максимальних фінансових витрат і значної чисельності викладачів у навчальному закладі.

Проведений аналіз показує, що оптимальним є поєднання першої і другої моделей. Для організації роботи навчального закладу на цій основі необхідно запровадити зовсім інший спосіб управління професійними знаннями, заснований на синтезі розглянутих традиційних способів навчання.

А. М. Олійниченко, канд. істор. наук,
доцент кафедри політичної історії

БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: АВТОРСЬКА ПРОГРАМА ЯК ПРІОРИТЕТНА МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Відповідно до Болонської конвенції перед базовими ВНЗ України поставлено завдання розробити та експериментально перевірити технологію застосування елементів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS). Приєднання України до загально-європейського освітнього та наукового простору передбачає адаптацію освітньо-професійних програм до академічно-орієнтованих програм європейських університетів, а це означає, що, насамперед, необхідно розробити нове покоління програм, яке ґрунтується на новій основі.

Зовсім нової точки зору потребують програми курсів історичних дисциплін. Необхідно радикально змінити не тільки зміст програм, перелік тем, а й саме мислення. Нові теоретико-методологічні підходи диктують світові тенденції розвитку. Знання, одержані в іншу історичну епоху, епоху радянського суспільства, які ще превалюють в курсах історії, необхідно об'єктивно оцінити та створити нову систему, яка відповідає реальностям політичного світу, що формується. Слід відмовитись від розподілу історії на вітчизняний та західний варіанти, дати об'єктивний виклад історичних подій, врахувавши при цьому значний науковий потенціал західних фахівців, їхні наукові дослідження, наукові публікації. Особливу увагу необхідно звернути на перетворення в Україні за останнє десятиліття, на теоретичне обґрунтування умов, необхідних для підтримки демократичних трансформацій, взаємозв'язку між демократією та ринковою економікою. В лекційному курсі нова модель реформування викладання має